

1862 Et inferno på prærien

Han hadde gått i flere dager og sparket i jorda. Det var ikke like lett å ta en avgjørelse. Amerikabrevene fristet på en måte, men enkelte ga og varsel om en form for usikkerhet. Sivert skjønte han snart måtte ta et valg. Han var ennå ikke 18 år gammel. Likevel forstod han at nå var virkelig sjansen der. Søsknebarnet Sofie Velve og mannen Gunnar Runsberg i Amerika, ville betale reisen og ta imot ham. Flere i slekta Bårdsgård hadde utvandret fra Selbu så tidlig som i 1866.

Sofie hadde skrevet om uroen blant indianerne. Sivert Bårdsgård hadde forstått at indianerne var nedkjempet en gang for alle. Det var spennende og fryktinggytende, men unge Sivert og de fleste i Selbu skjønte trolig ikke så meget av det som hadde startet in spe i 1857, akselererte i 1862, fikk sitt klimaks med Custer ved Little Big Horn i 1876 - og skulle ende opp ved Wounded Knee den 29. desember 1890. Nå et par år senere i 1892 tar Sivert Estensen Bårdsgård en beslutning som innebar at han kanskje aldri kom til å få se sine foreldre eller søsken mer. Sivert emigrerte til Amerika våren 1893. Før han reiste plantet han et bjørketre på Markvold (Markåbekken). Om det var tilfeldig eller en symbolsk handling skal være usagt.

Glorianne, barnebarn av Sivert - på 1970-tallet ved treet Sivert plantet på Markåbekken i Selbu før han emigrerte til Amerika

Sivert Estensen Bårdsgård ble født i Selbu i 1875 som sønn av Esten Realdsen fra Nordigarden Krogstad (1833-1903) og Helke Shurdsdatter Velve fra Oppigarden. Da Sivert kom til Fillmore County i Minnesota, møtte han Sissel Garnås Bearson (f. 1862) med slekt fra

Sissel og Sivert Bårdsgård

Hallingdal. Sissel hadde en gård ca. 5 km nord av Mabel, hadde fire barn og var skilt to ganger. Nå satt hun med fire unger og en farm som trengte mannfolk hjelp. Og Sivert trengte livsgrunnlag. De giftet seg i 1896, og fikk 6 barn, hvorav nest yngste datter Stella leder oss videre inn i slekta, som for dette kapittelets anliggende fører oss frem til min kilde: Deb Nelson Gourley (f. 1954), Siverts oldebarn.

Sissel ved spinnerokken

Stella, datter til Sissel og Sivert

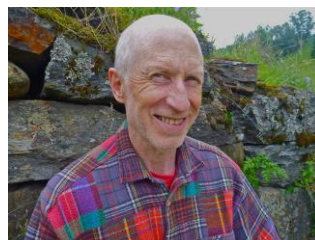
Selbuslekt i Norge i dag er John Fredrik Bårdsgård i Oslo. Sivert, som utvandret - er hans grandonkel, og Deb Nelson Gourley er datter til John Fredriks tremenning, Char Nelson. Markåbekken i Selbu eies i dag av John Fredrik Bårdsgård, men med stor sannsynlighet vil Jan Krogstad, som vokste opp på nabogården, kjøpe plassen. Det er litt underlig å gå der ved huset Sivert ble født i, runde hjørnet og liksom "se bjørka" som han plantet. Den står der ikke lenger. Trolig ble den tatt ned da den vokste seg ut i veien. Men det er godt for familien i Amerika - og vel også for oppsitterne ved Markåbekken i dag, og vite at ett av Siverts barnebarn, pluss andre etterkommere - fikk anledning til å komme til Selbu på 70-tallet og egenhendig ta i treet.

John Fredrik Bårdsgård

Jan Krogstad

Markåbekken/Markvold i dag

Bearsonfamilien hadde blitt hardt rammet da 6 av deres barn døde. Foreldrene til Sissel solgte sin gård ved Mabel og dro til Nord-Dakota. Sissel og Sivert fulgte etter i 1902. Men det ble ingen opptur. Etter noen uår i Bowbells i ND, ble Sissel og Sivert mest tvunget sørover igjen for å ta tilbake farmen de hadde leid bort. Nå bygde de seg et stort moderne hus, hvor Sivert også hadde en trevarebutikk. Hans datter Stella har fortalt at ungene virkelig måtte ta et tak. Hennes jobb var hver dag å bringe kyrne til drikkekilden ved Newburg Creek. Dit var det 5

km, en ikke alltid like koselig tur i ulendt, bevokst og mørke omgivelser, hvor landstrykere ofte søkte ly. For Stella ble det ei mil hver dag i alt slags vær - hvor hun likevel fryktet ulv og klapperslanger mest. Det heter seg at Sivert hver jul gjorde en tur til Sofie, som hadde hjulpet ham med billetten til Amerika. Han ga henne penger og bilder. Noe av dette ble visstnok sendt hjem til Selbu. Men så opphørte kontakten med Norge, da Sivert i en alder av 51 døde av lungebetennelse den 22. desember i 1928. I 1977 dro Char Knudson Nelson (barnebarn) over til Norge for å søke sine røtter. Enka etter Sivert, Sissel - var nok ei robust kvinne, men ble innhentet av sykdom. Hun ble blind og sengeliggende de to siste årene, hvorpå Stella hver dag måtte lese høyt til henne fra bibelen. Sissel døde 6. desember 1947.

*Deb Nelson Gourley, hennes tante
Glorianne og Deb's mor: Char Nelson*

Så tilbake til min kilde, Deb Nelson Gourley, altså Siverts oldebarn. Hun er i dag forlegger og forfatter. Hennes forlag i Waukon, IA - heter noe så prosaisk som *Astri, My Astri* - og henleder oss til vår egen sanglitteratur. Det vitner om sterke bånd til Norge. Da jeg las om hennes familie og relasjoner til Sivert Bårdsgård og Selbu, var jeg som alltid på jakt etter "*the rest of the story*". Og den dukket opp meget så dramatisk. Det går nemlig en rød tråd fra det amerikanerne kaller *indianeropprøret* og frem til Deb Nelson Gourley gjennom vår Sivert Bårdsgård. Følg med inn i en link, som kunne ha ført til at oldebarnet Deb aldri hadde eksistert.

En faktor som holdt nordmennene tilbake i visse perioder fra å utvandre til Amerika, var ryktene om de brutale indianerne, dette ut i fra at svært mange nybyggere bosatte seg i et ubeskyttet grenseland. Enkelte spredte trefninger mellom ulike indianerstammer og de første hvite inntrengerne forekom selvsagt, men generelt gikk det ganske fredelig for seg. Det var til å begynne med på et vis rom for alle, og enkelte hvite pionerer og "frontiers", som naturligvis var jegere og fangstmenn - ble inkorporerte i stammer gjennom giftemål. Men i 1857 begynner det å tilspisse seg. Ryktene om regelrette massakrer nådde helt til Norge. Under borgerkrigens innledende faser, ble det nok så som så med forholdet til indianerne. Myndighetene i Washington fikk på en måte et frontavsnitt til.

Mange stammer hadde gitt opp sine jaktmarker. Siouxene var lovet økonomisk og materiell kompensasjon der det var tette konsentrasjoner av indianere. Men dette uteble. Matmangel, høye priser og slue agenter gjorde situasjonen anstrengt. Flere indianere levde på sultegrensen. Da indianerne henvendte seg til agenten Andrew Nathan Myrick om rettmessige avtalte leveranser av mat, fikk de til svar: "*Let them eat grass*" (la dem spise gress). Dette var en av gnistene som utløste den såkalte indianerkrigen. Og indianerne utnyttet selvsagt borgerkrigens problemer for de hvite. Flere nordmenn hadde slått seg ned i ødemarka, uten

omgang med andre - eller kun gjennom mindre isolerte samfunn. Disse kjente ikke til indianernes skikker og måte å tenke på. Dessuten var mange mannfolk med i borgerkrigen. Bosetningene var dermed meget sårbare. Og i august 1862 smalt det. 800 nybyggere og soldater ble drept på mindre enn ei uke. 40 000 nybyggere ble drevet på flukt og 23 herreder (counties) ble avfolket. Og i Washington hadde politikerne som nevnt nok med borgerkrigen. Den 17. august ble fem nybyggere drept i Acton Twp, Minnesota og dagen derpå ble Lower Sioux Agency angrepet. Her ble blant annet nevnte agent Andrew Myrick drept. Han ble funnet med gress stappet inn i munnen (se tegningen). 24 soldater ble drept like ved. Kanskje ble til sammen 1 500 hvite drept, og 300 tatt til fange gjennom de såkalte indianerkrigene. Indianernes endelikt krigsmessig skyldes at stammer gikk mot stammer, blant annet Sisseton og Wahpleton, to "band" blant Siouxene som ikke ville slåss under urolighetene i Minnesota i 1862. Senere også Crowindianerne og andre stammer over hele kontinentet, som gikk i de hvites tjeneste. I ethvert spenningsnivå eller krig - politikk for den saks skyld, er det ikke den ytre fienden som oftest er problemet, men den indre. "*Det er av sine egne en skal ha det*", ble med ett indianeres banesår. Etter opprørene i Minnesota i 1862 ble hele 303 dømt til døden, men Lincoln ga *pardon* til de fleste. 38 indianere ble hengt i Mankato den 26. desember 1862.

Ei norsk kvinne har i amerikansk historie blitt kalt for "*the heroine in the indian war*". Hennes navn er Guri Endreson. Hun var født Guri Neteland i Steindalen i Kvam i Hordaland i 1813. Hun utvandret med sin familie til Amerika i 1857. De slo seg ned ved Solomon Lake ikke

langt fra Willmar, MN - i nærheten av Norway Lake. Om kvelden den 21. august 1862 blir familien angrepet av indianere. Mannen Lars og sønnen Endre blir drept. Indianerne trodde de hadde drept også Ole, en annen sønn, men han overlevde. To av døtrene: Guri og Brita, blir tatt med som fanger. Alt dette bivåner Guri og hennes baby som hadde gjemt seg i en jordkjeller. Det er en lang og gripende historie om hvordan Guri Endreson redder ikke bare seg selv, og det som var igjen av familien, men flere naboer og andre personer på flukt fra indianerne. Denne Guri Endreson har blitt symbolet på mot og styrke under det som amerikanerne kaller for "*the Indian Uprising*". Under den samme uroen i området, blir Tory Olson drept den 19. august, mens hans sønn Ole T. Olson redder seg og sin familie under meget dramatiske omstendigheter. Denne Tory Olson er tipptippoldefar til Pamela Oman, født Lokken - hvis familie Løkken kommer fra Tretten og Biri, og er med stor sannsynlighet en del av min egen familie. Pam og Bob Oman har vært mine guider og kilder i området rundt Willmar.

Guri Endreson

Pam & Bob Oman ved huset til familien Endreson, hvor drapene fant sted

Vi skriver 24. august 1862 i Jackson County, Minnesota. Her hadde en del nordmenn slått seg ned, spesielt fra traktene rundt Voss, fra Nord-Østerdalen og Haltdalen. Etter hvert ble det etablert et lite norsk samfunn i Belmont ved øvre Des-Moines elva, nord for Jackson. Hit kom blant annet familiene Slaabakken, Fyre, Langland, Mestad og Ekse. Det hadde kommet signaler noen dager tidligere fra myndighetene om at indianerne var på krigsstien, og det ble anbefalt å samle seg. Dette ble også gjort i enkelte tilfeller. Utover søndagen den 24 herjet indianerne gjennom hele dalføret. De drepte Knut Mestad og hans kone Brita som var på vei til Fyresfarmen. Likeledes ble Mikkel Olson Slaabakken drept. Etter disse angrepene fortsatte indianerne til farmen til Knut Langeland. Tilfeldigheten gjorde at Knut Langeland var nede ved elva for å se til buskapen da angrepet kom, hvilket gjorde at han unnslopp. Oppe ved huset ble kona Anna og deres fire barn drept. Det femte barnet gjemte seg i maisåkeren og klarte seg. Min kilde, Deb Nelson Gourley - har fortalt at da panikken hadde lagt seg og de ulike bosetterne trakk seg nedover til Winneshiek County i Iowa, og dermed overlot sine hjem til de plyndrende Dakotane, var det en del familier som rastet like ved Jackson. Blant disse var familien Slaabakken, som senere tok navnet Olson. Mens mennene dro for å finne vann, kom en prairiebrann svipende og antente leiren. Holsten Olsen ble forbrant mest til krøpling resten av livet, mens fru Engebret Olson Slaabakken og hennes baby - som hadde overlevd indianerangrepene, døde av brannen.

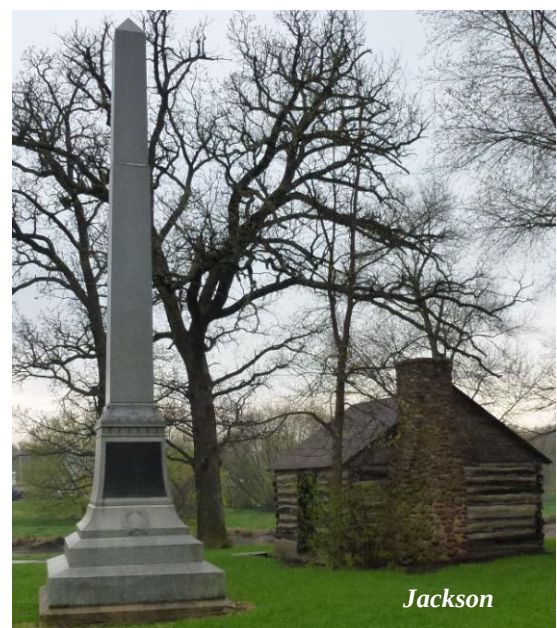
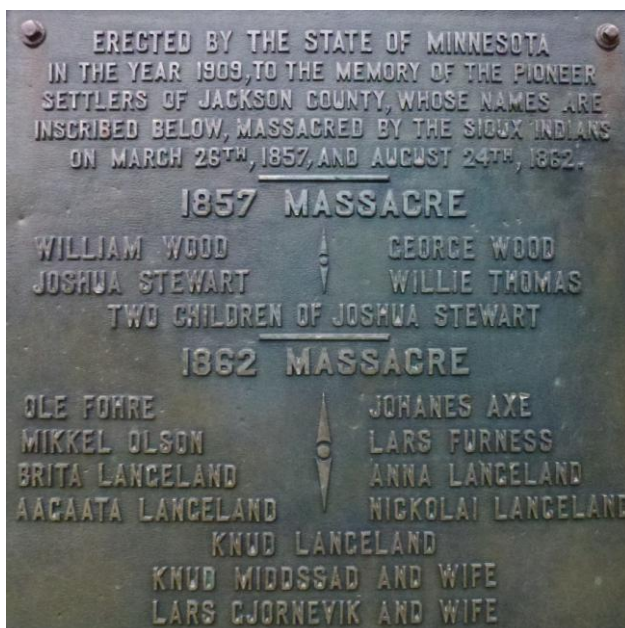
Men før alt dette hadde hendte, hadde indianerne kommet til farmen til Ole Fyres ved 10-tiden. Her var flere familier samlet. Blant disse var Lars Larsen Furnes, hans kone Anna Knutsdatter og deres 2-årige Johannes, f. 15. juni 1860 på Evanger ved Voss. Denne lille familien var i lag med andre fra Vossområdet kommet til Amerika i

1861. Da de så indianerne nærme seg, søkte fru Fyre, fru Ekse og fru Furnes tilflukt i kjelleren sammen med 10 barn. Over kjellerlemmen stablet de klær. Den 11 år

Minnestatuen i New Ulm

gamle sønnen i huset, Ole - holdt vakt ved vestdøra, mens de voksne mannfolkene ventet. De hadde ingen sjanse. Johannes Ekse ble slått i hjel og Lars Furnes ble dratt med ut, lemlestet og skutt. Den 11-årige Ole stakk av på en sti nedover mot brønnen. Han ble oppdaget og en indianer skjøt etter ham. Kulen traff høyre albue. Han hive seg inn i buskaset, og ble reddet grunnet indianernes forkjærlighet for whisky. I det han trolig ville blitt funnet, lød det rop om ildvann fra vognene ute på gårdsplassen, som hadde kommet fra Mankato dagen før. Ole, som senere tok navnet Ole F. Forde, fortsatte til sine naboer for å varsle. Nede i kjelleren satt de vettskremte kvinnfolkene og ungene. Gjennom sprekker i gulvet og muren var de vitner til det tragiske som skjedde. De turde knapt puste. De skjønte vel hva som ventet dem. Redselen forsterket seg ved at lille Johannes begynte å gråte, for ikke å si skrike. Da skjer en av disse hendelser som viser et mot bare de sterkeste av de sterke har, og som er uhyre sjeldent. Mens indianerne holder på ute på gårdsplassen, tar mor Anna med seg sin gråtende Johannes på to år, og forlater kjelleren for å møte sin skjebne. Mens tårene trillet i stillhet fra 11 par øyner i den dunkle jordkjelleren, stiger Anna ut av mørke i verdighet, med rak rygg - uten en tåre, fast bestemt på å ofre seg og sin sønn for at de 11 andre skulle overleve. Hennes siste ord var: "Jeg forstår at min time er kommet". Indianerne som var opptatt med whiskyen skjønte ikke der og da hvor Anna kom fra, ei heller spurte de. Anna ble drept på stedet og fryktelig lemlestet. Hvorfor ikke guttungen ble drept er ei gåte. Vanligvis brukte den relaterte indianerstammen ikke våpen på småbarn,

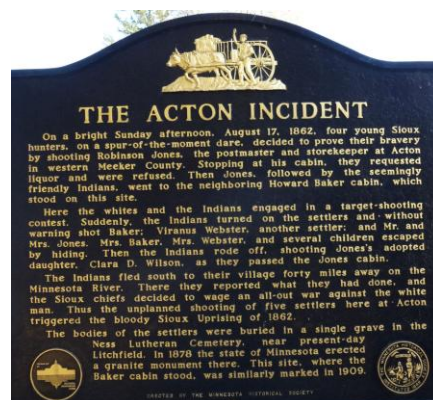
Jackson

men slo de i hjel mot trestammer. Etter en tid forlot indianerne Fyresfarmen. Da de andre etter en lang stund våget seg opp av kjelleren, fant de toåringen Johannes. Han hadde krøpet bort til det som var igjen av sin mor, og sovnet i hennes armkrok.

Indianerne kom senere tilbake. Da hadde alle gjemt seg i maisåkeren. Jeg skal ikke fortelle mer om hvordan kvinnene med alle ungene kom seg gjennom tre døgn på flukt - og i sikkerhet. Det var dramatisk nok. I området ble nesten alle familier berørte, - et forferdelig tap, familier ble totalt eller delvis totalt nedslaktet. I alt ble 13 nordmenn drept, - de som nettopp hadde kommet til Amerika for å få et trygt og bedre liv. Og hvordan gikk det så med det lille barnet indianerne hadde så merkværdig spart? Toåringen Johannes Larson vokste opp hos en annen familie, fikk egen familie og ble kjent som distriktets beste klapperslangejeger. Han ble bitt tre ganger selv, men døde av naturlige årsaker kun 47 år gammel i 1907. (Det har vært en del usikkerhet rundt navnene på de som ble drept og/eller var med under hendelsen, og minnestøtten inneholder i følge Deb Nelson Gourley feil navn).

Og hva har så alt dette med nettopp Deb Nelson Gourley, oldebarnet til Sivert Estensen Bårdsgård fra Selbu - å gjøre? Jo, den tapre mora som ofret seg for de andre, er hennes tipp Tippoldemor og Johannes, gutten som ved et under ble spart - er dermed hennes tippoldefar. Sivert plantet et frø i Selbu før han dro, ei flott bjørk vokste seg stor - som stod der i årtier og ventet på at han skulle komme hjem igjen. Sivert kom aldri hjem, hans frø forplantet seg utover prærien i Minnesota - hvor de møtte andre frø på vandring - blant annet fra Johannes, som gråtende 2-åring krøp inn i armene til sin drepte mor, mens ild, krutttrøyk og død herjet som et inferno i en norsk bosetting.

JOHANNES LARSON
JUNI 15, 1860 FEB. 4, 1907
INCEBOR LARSON
JAN. 16, 1863 DEC. 5, 1907

(foto: Deb Nelson Gourley)

I oktober 2011 besøkte Kåre Olav Skolmli og undertegnede gravstedet til Johannes, ungen som overlevde indianerangrepet

Ved Acton. F.v: Kåre Olav Skolmli, Richard Engan, Pam og Bob Oman